

KOMPOST

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

prosinec 2023

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

ať už trávíte a prožíváte Vánoce jakkoli, ve většinovém pohledu je jasné, že jde především o svátky nákupu a bezuzdného konzumu. Pro všechny ty, kteří vidí souvislost mezi spotřebou a poškozováním životního prostředí, se tak stávají tak trochu noční můrou nebo nepříjemným vyvrcholením toho, co sledují po celý rok. Ale dnešní úvodník jsem chtěl věnovat něčemu trochu jinému. I když s nakupováním to významně souvisí. Ministerstvo životního prostředí chystá novelu zákona o obalech, která by měla znevýhodnit výrobu a distribuci reklamních tiskovin (viz [zde](#)). Skupina lidí, uvedená výše, tiše tleská. Zcela logicky se proti úpravě začala ozývat ta

Z obsahu tohoto čísla:

Opět za škeblemi na Orlík.....	2
Putování po ptačím parku Zbudovská....	3
Atomový reaktor kam se podíváš.....	4
Biomilíř - tři mouchy jednou ranou.....	6
Ekošpeky 3. - Reklamní letáky.....	7
Objevy detektiva Ledňáčka.....	8
Levotočivý hlemýžď zahradní.....	9
Večer s dokumentem - 118. díl.....	9
Stromy v krajině.....	12
Prosincový kalendář Jirky Wagnera.....	12
O tmavých myšlenkách ve chvílích.....	13
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	14
ZeměDar žije dál (1).....	14
Místo sýru a másla.....	15

zájmová skupina, kterou může novela ekonomicky postihnout - tedy výrobci a distributoři reklamních letáků. A provedli to typicky česky - demagogicky. Za rukojmí si vzali nízkopříjmové rodiny obtížně se vyrovnávající se současnou inflací. I když se podle statistik věnuje důkladnému pročítání letáků 41 % Čechů, nedokážou se smířit s faktem, že si ještě dnes někdo může myslet, že se nakupováním ve „slevách“ dá ušetřit. To je asi

Foto Břetislav Kocek

jako myslet si, že musíme jíst maso, abychom byli zdraví a silní. Evidentně tady asi nebude stačit logická úvaha, že pokud by šetřil zákazník, prodejce by vydělal o to méně (tudíž by to nebylo v jeho zájmu). Stereotypy budou zakotveny o poznání hlouběji. A propracovaná marketingová strategie, která nás nutí za vidinou úspory vyrazit zrovna do onoho konkrétního řetězce, funguje také. Věřím, že to může být zábavné a místy i dobrodružné, ale s realitou to nemá nic společného - asi jako počítačová hra. Nehledě na to, jaké následky to má na životní prostředí. K úsporám ani ke štěstí se prostě pronakupovat nedá. A platí to jak pro Vánoce, tak pro celý zbytek roku.

Příjemný závěr toho letošního přeje váš Kompost. -jj-

Ohlédnutí

Opět za škeblemi na Orlík

Již podruhé v krátkém období dochází na údolní nádrži Orlík k výraznému poklesu hladiny. Ač se to může zdát jako záležitost technická, ovlivňuje kolísání vodního sloupce samozřejmě i zájmy ochrany přírody. Nejvíce jsou postiženi méně mobilní živočichové - zejména měkkýši. Jejich monitoring a záchranu při těchto situacích se snaží koordinovat Český svaz ochránců přírody prostřednictvím svých základních organizací, které mají k problematickým lokalitám nejbližší. I náš strakonický spolek je v této souvislosti oslovován. Naposledy to bylo minulé léto, kdy jsme se o chystaném upouštění dozvěděli relativně včas a mohli jsme zásahy naplánovat a zajistit (přečíst si o tom můžete v Kompostu [č. 10/2022](#)). Z důvodu prací na hrázi přehrady byla hladina snižována i letos, a to v průběhu měsíce října a listopadu.

O co tedy laicky řečeno při záchranných transferech měkkýšů (zejména škeblí) jde? Vodní mlži samozřejmě disponují určitými pohybovými schopnostmi a mohou se přesouvat. Pokud není ústup vody moc rychlý a nestojí jim nic v cestě, dokáží se zachránit sami - důkazem jsou „únikové cestičky“ v měkkém substrátu dna, které jsou zároveň důležitou a prakticky jedinou stopou při jejich záchraně. Problém nastává, když je snižování hladiny příliš rychlé, substrát je členitý a také, když je teplé a suché počasí. Uvzněným jedincům se pak čas přežití na souši významně zkracuje. Jejich jedinou nadějí je pak ruka dobrovolníka, která je přemístí o kus níže, do mělké vody.

Cílové druhy měkkýšů obývají zejména písčité a bahnitě nánosy v zátokách přehrady. Jedním z takových míst je lokalita U Chyšáků nedaleko Oslova, kterou si vzala naše strakonická organizace ČSOP na starost. Vzhledem k podzimnímu počasí byla možnost zvolit delší intervaly výjezdů, v první fázi upouštění jsme tedy na místo vyrazili třikrát - 7., 11. a 19. listopadu.

Foto -jj-

Kromě faktické záchrany živočichů má akce i určitý vzdělávací rozměr. Účastníci se naučí rozeznávat několik druhů mlžů vyskytujících se právě v ÚN Orlík - zejména škebli říční a méně časté velevrubu malířské a nadmuté. Součástí fauny jsou i některé invazivní druhy - zejména škeblice asijská. Při zásazích je zaznamenáván počet přenesených jedinců a jejich druhové zastoupení. Dají se tedy odhadnout určité změny, které na místě probíhají.

A co se nám kromě záchrany podařilo vypátrat tentokrát? Převažujícím druhem byla škeble říční a velké zastoupení měly

Foto Vilém Hrdlička

velmi malé (mladé) exempláře. Což je pozitivní informace, která dokazuje, že u tohoto druhu dochází i přes změny v nádrži k reprodukci. Celkem bylo přeneseno na 200 živých jedinců. Několik desítek schránek již bylo prázdných nebo šlo o mrtvé živočichy. Negativem bylo letošní velmi malé zastoupení velevrubů (malířských i nadmutých), kteří byli zaznamenáni spíše sporadicky a převažovaly mrtvé exempláře nebo prázdné lastury. Samozřejmě z toho nelze vyvozovat žádné velké závěry. Spíše výjimečně byla letos pozorována i invazivní škeblice asijská, která byla loni výrazně hojnější. Nevíme, co se skrývá pod hladinou a zda o všem třeba nerozhoduje jiná pohyblivost různých druhů nebo nějaké úplně jiné faktory. Dalším negativem je velmi malý počet zájemců, kteří se do letošních záchranných přenosů zapojili. Tři výjezdy jsme realizovali ve čtyřech lidech, což je ve srovnání

s minulým rokem výrazný úbytek. Po uzávěrce prosincového čísla bude pravděpodobně zorganizován ještě jeden kontrolní výjezd; hladina má znovu trochu zakolísat. Pokud byste nám chtěli v budoucnu s podobnými akcemi pomoci, ozvěte se nám na posta@csop-strakonice.net, budete o novinkách informováni rozesílkou. Případně sledujte náš [facebook](#). -jj-

Putování po ptačím parku Zbudovská blata

Už dlouho jsme plánovali výlet na Zbudovská blata, protože je to zajímavé území, a navíc patří k těm snadno dosažitelným veřejnou dopravou. Když tam byl vyhlášen ptačí park, náš úmysl se ještě posílil. A tak jsme v neděli 5. 11. 2023 vyrazili. Tentokrát to nebyl už výlet vedený profesionálním průvodcem Josefem Peckou, protože další bude s ním zase až na jaře – ale pan Pecka jako host přítomný byl. Dohromady se nás sešlo 14.

Zbudovská blata se rozkládají na Českobudějovicku. Jde o rovinu v okolí dnešního Bezdrevského potoka, jehož dřívější jméno bylo Podeřišský nebo Soudný. Jako Soudný jej známe z románu Karla Klostermanna „Milhy na Blatech“. Jakými slovy vystihl spisovatel toto prostředí v příběhu z doby 70. let 19. století? Hned v úvodu se praví: „... Jižní část Blat jest již od dávnych věků proměněna v žírnu a ornou půdu; ne tak severní jich část, vlastní katastrální Blata, na níž se sice dnešního dne také už tráva seče a jež poskytuje pohled bohatých zelených lučin, ale která donedávna ještě sloužila ve výměru mnoha set hektarů výhradně za pastviska, na nichž se pásala ohromná stáda koňů, skotu, ovcí, vepřů a hus. Jsou ovšem i dnes ještě místa bahnitá, a rozvodní-li se Soudný potok, nebo v dobách delších jarních a podzimních dešťů, velká část těchto nížin stojí pod vodou. Na podzim, když otava se sklídila, pase se vezde skot; i s velkými stády hus se shledáš, ale koní, ovcí a vepřů více neuvidíš, leda výjimkou. Zato po všechny doby roku pasou se tu hloučky srnců a nesmírná hejna všelikého vodního a bahenního ptactva, kachny, divoké husy, čejky, rackové tu přelétají, onde na pastvu se snášejí a lání bývá a křiku a křehotu, až uši zaléhají...“

Foto -ah-

Ve stejnojmenném filmu z roku 1943 se zachovaly unikátní záběry z života vodního ptactva, pořízené tehdy velmi známým filmařem a fotografem RNDr. Václavem Janem Staňkem. V těch časech bylo ještě mnoho míst s běžným výskytem mokřadních druhů, ale po odvodnění z dob šedesátých až osmdesátých let minulého století si ornitologové uvědomili jejich velké ohrožení. Nyní mají snahu aspoň tam, kde to má ještě naději, zařídit obnovu původních podmínek. Nechali se vést příkladem zemí, kde se za tím účelem vykupují pozemky a kde má ochrana ptactva velkou publicitu. V roce 2006 vznikl první soukromý ptačí park u nás, a to Josefovské louky u Jaroměře.

Až do letošního léta jsme měli ptačí parky čtyři. Kromě výše zmíněného to byly ještě Mnišské louky u České Lípy, Malá Lipová u Přerova a Kosteliska u Dubňan. A protože právě louky Zbudovských blat jsou mimořádně rozsáhlé a cenné, vznikl na nich zakoupením prvních 11 hektarů v červenci 2023 ptačí park číslo 5. Na výzvu k jeho finanční podpoře během pouhých pěti dní dárce poslali více než 3 miliony Kč. Prvním územím, na které se ornitologové zaměřili, je PR Mokřiny u Vomáček, kde jsou ptačí populace nejlépe prozkoumány a kde dosud přetrvaly rozsáhlé rákosiny, lesík lužního typu a tůň. Blízko se nalézá poslední české hnízdiště jednoho z vlajkových druhů Blat, břehouše černoocasého. Postupně se mají znovu vytvořit meandry napřímeného Bezdrevského potoka a mají se obnovit podmáčené plochy pro cílové druhy (k nim patří např. kolihy velká) a tím i atraktivní lokalita pro řadu dalších druhů.

Foto -ah-

Ornitologové provádějí na Blatech kroužkování a pozorování, a tak víme, že se zde vyskytuje skoro 200 druhů ptáků, z toho přes 130 druhů hnízdících. Stejně jako v zahraničí se pomýšlí nejen na přírodu, ale i na lidi. Časem vznikne návštěvnický okruh a pozorovatelná, někdy v budoucnu možná i návštěvnické centrum. Pro milovníky přírody budou asi nejzajímavější nápadní krasavci, jako je ledňáček, žluva hajní nebo slavík modráček. A to i přesto, že nebude možné je snadno spatřit a půjde hlavně o dobrý pocit, že zde jsou.

Při Festivalu ptactva 1. 10. 2023 jsme tady spolu se skupinou dalších skoro 60 návštěvníků pozorovali tyto druhy: ťuhýka šedého, krahujce obecného, husu velkou, rákosníka obecného, rákosníka proužkovaného, pěnici pokřovní, králíčka obecného, střízlíka obecného, budníčka menšího, slavíka modráčka, strnada rákosního, rákosníka proužkovaného, cvrčilku slavíkovou, volavky popelavé, strakapouda velkého, orla mořského a dokonce i ledňáčka říčního a kolihu velkou (podrobněji o této akci viz článek na webu strakonické ZO ČSOP [zde](#)).

Kroužkování i pozorování probíhalo při akci 1. 10. s maximální šetrností vůči ptákům.

S ornitologicky vedenými správci ptačího parku Kryštofem Chmelem spolupracovala i Gabriela Dobruská, kterou známe z pořadu „Ornitolog na drátě“. Jeden z dílů (5.) byl posléze věnován právě Zbudovským blatům – viz [zde](#). Jak jsme se z něj dověděli, z hmyzích druhů žije na Blatech např. vzácná mýra rákosnice ostřicová a z ryb karas obecný, obývající tůň.

Celkově bylo v poslední době na Blatech pozorováno 191 ptačích druhů, z toho 132 hnízdících. Ve vznikajícím ptačím parku jde jak o záchranu těch ploch, které si ještě částečně zachovaly původní ráz, tak o obnovu takových, jejichž charakter se vlivem hospodaření změnil. K budoucímu managementu bude patřit to, co je už vyzkoušeno jinde jako prospěšné, přičemž se počítá i s pastvou. Dříve se na Blatech vždy páslo a nyní zde mají žít i někteří velcí spásači, což navíc přispěje k atraktivitě Blat pro návštěvníky.

Naše cesta 5. 11. začala na železniční zastávce Zbudov. Napřed jsme si ukázali ve strouze u trati plošnice hladinovky a pak jsme se podívali k pomníku Jakuba Kubaty. Prošli jsme i Zbudov, Plástovice a Pašice. Silně foukal vítr a na rybníku Volešku byly velké vlny, nad námi se klenula modrá obloha s několika mraky a bylo hezké pozorovat, jak se mění jejich tvar i barva. Došli jsme k PR Mokřiny u Vomáčků a pak ještě do Mydlovar, řekli jsme si pár slov o odkalištích, kde se také vyskytuje vzácné ptactvo, a za deště jsme dorazili zpátky na vlak. Došlo i na pověstné mlhy, a aby se s námi příroda rozloučila ve velkém stylu, dopřála nám pohled na dva kroužící orly.

Poznámka: Podrobnější verzi zápisu z akce si můžete přečíst na webu strakonické ZO ČSOP [zde](#), článek „V krajině Klostermannových Zbudovských blat“ s ukázkami z románu „Mlhy na Blatech“ [zde](#). -ah-

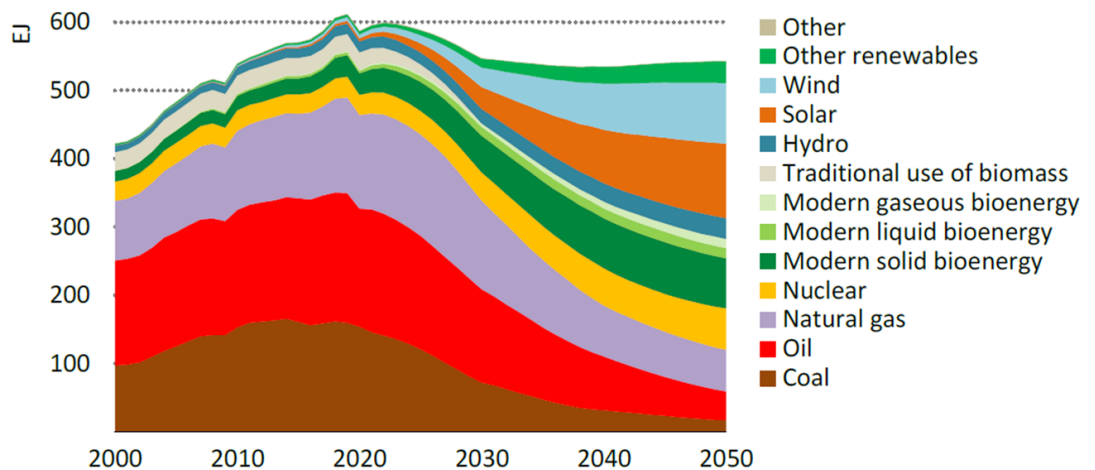

Překopávky

Atomový reaktor kam se podíváš?

Takto výmluvný název dostalo pokračování cyklu besed Zelené otazníky, ke kterému jsme pozvali energetického specialistu českobudějovického hnutí Calla Edvarda Sequense. Každý, kdo účast na této akci zvažoval, ale nakonec nedorazil, může litovat. Jednalo se totiž o fundovaně podané a nekompromisní svědectví o současných bizarních jaderných plánech České republiky. Pokud by nebylo téma natolik závažné a politiky demagogicky překrucované, dala by se přednáška označit i za svěží a poutavou. V současné situaci můžeme však hodnotit pouze hutnost a výmluvnost faktů, prezentovaných v mnoha do očí bijících grafech. I když to patrně nebude snadné, pokusím se o výtah toho nejpodstatnějšího, co na druhých Zelených otaznících této sezóny zaznělo. Samostatný článek by se totiž dal sepsat o každém slidu, který byl promítnut.

V očích laické veřejnosti je často jaderná energetika vnímána jako čistější a nepostradatelná součást odklonu od fosilních paliv a celkové energetické transformace. Mnohými

Primární energetické zdroje ve světě, graf: IEA

hodnocena jakožto pilíř energetiky následujících desetiletí. A i když jaderná energetika celosvětově (možná s výjimkou Číny) spíše doznívá svou vlastní setrvačností, v ČR existují snad ty nejsmělejší plány na její renesanci. Proč je to spíše bláhový sen? Jak dlouho by jej trvalo uskutečnit a kolik by (nás) to všechno stálo? A existují efektivnější, bezpečnější a levnější cesty, jak zajistit naši energetickou budoucnost? To vše se snažila akce zodpovědět.

Setrvačnost jaderného odvětví byla dobře doložena několika málo prvními grafy. Celosvětově jádro představuje v současnosti zhruba 10 % energetického mixu a jeho podíl (zejména pod náporu bouřlivě se rozvíjejících obnovitelných zdrojů) dále klesá. Maxima dosáhlo v 90. letech (17,5 %) a od té doby dochází k jeho útlumu. Ať už se jedná o podíl na celkové výrobě energie, celkový instalovaný výkon, bilanci reaktorů odstavených a uváděných do provozu nebo stárí reaktorů - vše napovídá tomu, že jaderná energetika je již dávno za zenitem. Nové reaktory jsou ve větším stavěny prakticky už jen v Číně.

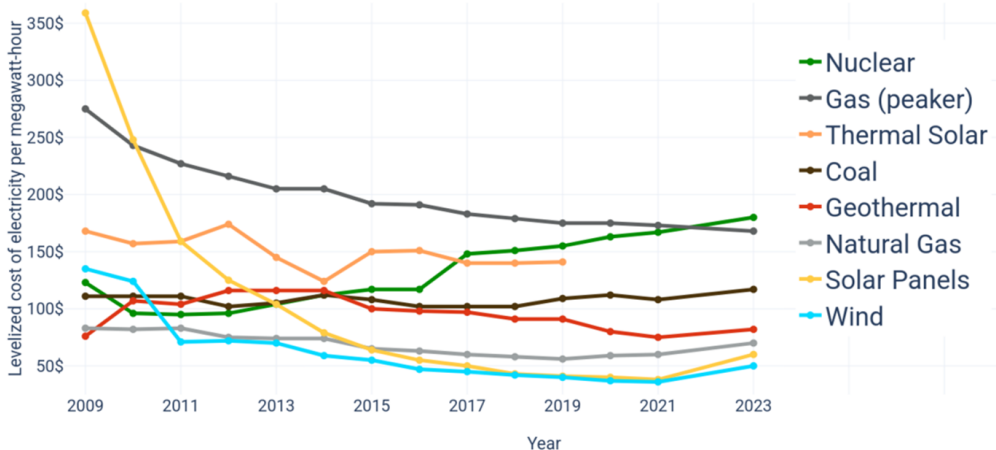
Hlavním důvodem jsou kromě proměny celospolečenského a politického náhledu

hlavně ukazatele ekonomické. Díky bouřlivému rozvoji a zlevňování výroby energie z obnovitelných zdrojů je v prostoru volnějšího trhu s elektřinou již jaderná energie příliš drahá, realizovatelná v dlouhých časových horizontech a bez štedré podpory státu nebo přenesené z kapes řadových spotřebitelů energie nerentabilní a neinvestovatelná.

V diskuzích nad renesancí jádra je tento zdroj často zmiňován jako určitý nárazník pro transformaci směrem k vysokému podílu obnovitelné energie. Avšak i Německo, které pro mnohé ukvapeně a nepochopitelně povypínalo kromě uhelných elektráren i ty jaderné v rámci programu Energiewende, transformaci prochází úspěšně a dosáhlo uspokojivé bilance kromě masivního rozvoje obnovitelných zdrojů i výrazným snížením spotřeby energetickými úsporami.

I když v České republice nemáme zdaleka tak výhodnou výchozí pozici, což je zapříčiněno dlouholetými spekulacemi a záporným brzděním rozvoje alternativních zdrojů, je i u nás takový přechod reálný. Předpokládá se samozřejmě kromě větší podpory obnovitelnosti i větší investice do úspor, rozvoj chytrých energetických technologií a větší provázanost energetických sítí v rámci celé Evropy. Je také důležité si uvědomit, že ještě v současné době je ČR jedním z největších evropských vývozců elektřiny.

Jak to tak bývá i v mnoha dalších oblastech, ty nejdůležitější záležitosti bývají v naší zemi řešeny buďto „hurá“ způsobem,

nebo ve prospěch zájmových skupin těch nejvyšších podnikatelských kruhů. Výstavba (až čtyř) nových jaderných bloků, které jsou v ČR plánovány, je bohužel kombinací obého. Samozřejmě je celá oblast o mnoho složitější, ale pro základní pochopení by měly postačit dvě důležité souvislosti. Jde o cenu a horizont dokončení nových reaktorů, které jsou na příkladu několika dalších evropských projektů až několikaletě překračovány. A je v podstatě jedno, zda se jedná o zájem, nebo souhrn mnoha okolností natolik komplikovaných projektů. Pro

Vývoj ceny elektřiny z jednotlivých zdrojů, graf: Lazard

ilustraci: Olkiluoto (Finsko) - původní cena 3 miliardy €, termín výstavby 2005-2009, dokončeno letos za cenu 8 miliard €. Flamanville (Francie) - původní cena 3,3 miliardy €, termín výstavby 2007-2012. Současná cena je odhadována na 12,4-19,1 miliardy € a blok stále ještě není v provozu. A tak dále... Pro cenu nových dukovanských bloků je často licitováno s částkou 160 miliard Kč za jeden. Realistické odhady se však pohybují kolem ceny 240 miliard. Navíc jsou v tendru nabízeny reaktory, které dosud nejsou nikde v provozu. To se dá samo o sobě považovat za velkou komplikaci, která patrně neúměrně prodraží a protáhne výstavbu. Každopádně střízlivé pohledy na časový horizont nepředpokládají dokončení před rokem 2040, z čehož vyplývá, že energetickou situaci České republiky budeme muset vyřešit dříve - a to nejen vzhledem k našim klimatickým závazkům.

Co by však našince mohlo trápit zdaleka nejvíce, je skutečnost, že nerentabilní výstavba nových jaderných zdrojů bude připravována ve zvláštním režimu, který počítá jednak s přenesením části finančních rizik z beder investora na stát a hlavně s tím, že bude do určité míry hrazena samotnými spotřebiteli v tzv. garantované ceně budoucí elektřiny. Takže pokud někdo očerňoval obnovitelné zdroje kvůli finanční podpoře, měl by se v případě uskutečnění českého jaderného snu připravit na daleko větší vítr v peněženice.

Jako o určitém kompromisu se často hovoří o tzv. malých a středních modulárních reaktorech. Ty se na první pohled jeví jako způsob, kterým by bylo možné snížit komplikovanost výstavby, a tedy nabídnout levnější a dříve realizovatelnou variantu. Při bližším zkoumání je však jasné, že toto odvětví je ještě doslova v plenkách. I když se do vývoje u nás vrhlo hned několik firem, neexistují zatím žádné realizace, prototypy, natož dokončené schvalovací procesy. Projekty většinou počítají s nějakým využitím infrastruktury stávajících elektráren, ale je nutné si uvědomit, že pod pojmem malé modulární reaktory jsou chápány bloky o výkonu až 300 MW a střední s výkonem až 700 MW. V mnoha ohledech tyto technologie připomínají spíše zmenšeniny klasických jaderných elektráren se všemi bezpečnostními a finančními riziky. Více se můžete dočíst v brožuře, která je k dispozici ve fondu ekoporadny nebo elektronicky [zde](#).

V závěru přednášky byly rozebrány ještě další přitěžující okolnosti rozvoje jaderné energetiky. Navzdory proklamacím se ani zdaleka nejedná o bezemisní zdroj. Stále ještě nedostatečně se společensky a finančně hodnotí odpovědnost jaderných elektráren za případnou škodu při havárii, náklady na likvidaci bloků po uplynutí životnosti a také samozřejmě obtíže při hledání místa hlubinného úložiště vysokoradioaktivních odpadů. V současné ekonomicky a politicky nejisté době bychom měli napřít celospolečenské úsilí zejména do rozvoje decentralizované a čistější energetiky. Jádro je v mnoha ohledech nerentabilním a vysoce rizikovým krokem zpět. Podrobnější informace k tématu se do-

čtete např. [zde](#). -jj-

Biomilíř - tři mouchy jednou ranou

Ač není biomilíř záležitostí zcela novou, je toto „zařízení“ v naší zemi zatím stále ještě ve fázi výzkumu a testování. Biomilířem rozumíme řízenou kompostovací hromadu větších rozměrů zejména na bázi dřevní štěpky, ze které se nejrůznějšími technologickými způsoby získává bioplyn a teplo produkované rozkladnými procesy. Myšlenku pocházející od francouzského agronoma Jeana Paina se snaží u nás dále rozvíjet a do komerčně aplikovatelné podoby převést Ing. Pavel Bučan a jeho firma [Sunpower s.r.o.](#) z Jindřichova Hradce. Požádali jsme ho o osvětlení důležitých souvislostí a představení jeho vlastního projektu.

Pavle, kromě výše uvedených benefitů jsi mi povídal ještě o jednom důvodu k realizaci biomilíře, který Tě vlastně přinutil se touto věcí hlouběji zabývat. A to je využití dřevní štěpky zejména z našich lesů, se kterou je podle Tebe mnohdy neefektivně nakládáno. Mohl bys to vysvětlit detailněji?

V současnosti je nejběžnějším využitím dřevního odpadu, hlavně po těžbě dřeva, jeho naštěpkování a pálení v lokálních teplárnách nebo uhelných elektrárnách. Při tomto postupu dochází k několika negativním doprovodným jevům. Hmota se často štěpkuje syrová a vzniká mokrá štěpka, která má špatnou výhřevnost. Materiál se zároveň převáží na velké vzdálenosti, při čemž se pálí pohonné hmoty převážně na bázi fosilních zdrojů. Negativní je rovněž to, že

z místa těžby takto zmizí organický materiál, který by mohl vrátit živiny do půdy. Takový postup nám vždycky připadal neefektivní a ani zdaleka se nepřibližoval naší představě udržitelného rozvoje. Když jsem náhodou objevil v literatuře zapomenutý postup Jaena Paina, začali jsme se o to hlouběji zajímat. Našli jsme i několik dalších realizací z nedávné doby, ale u žádné nebyla k dispozici přesná data o funkci biomilíře a získané energii.

Foto Pavel Bučan

Rozhodli jsme se proto s využitím našeho dlouholetého know-how s využitím obnovitelných zdrojů energie a ve spolupráci s Vysokou školou technickou a ekonomickou v Českých Budějovicích provést pokus a změřit přesně teploty a energii, kterou je biomilíř schopen vyprodukovat.

V biomilíři na rozdíl od klasického milíře, kde probíhá spalování dřevní hmoty, dochází „pouze“ ke klasickému aerobnímu rozkladu biomasy za vzniku tepla a bioplynu. Jakým způsobem jsou tyto dvě komodity získávány, akumulovány a následně využívány?

Při našem pokusu jsme do biomilíře instalovali výměníky tepla a napojili je na podlahové vytápění rodinného domu. Součástí pokusu je i regulace od našeho rakouského partnera (Technische Alternative RT GmbH), která řídí průtok kapaliny milířem, včetně rozdělení kapaliny v jednotlivých výměnících podle teploty. Zároveň sbírá detailní statistické informace o provozu zařízení, jako teploty, průtoky a získanou energii. Unikající bioplyn je vysoce výbušný a jeho jímání by zařízení komplikovalo, necháváme ho prozatím unikat do atmosféry. Vzhledem k tomu, že se zabýváme i ostrovním bydlením, mohlo by to ale do budoucna být zajímavé téma, hlavně pokud by se bioplyn dal využít pro pohon malého generátoru a k výrobě elektrické energie.

Biomilíř jako hlavní hmotu využívá dřevní štěpku, ale ke kompostování jsou samozřejmě zapotřebí i další složky. Jaké to jsou? A jaké parametry vlastně musí „hromada“ mít, aby to celé správně fungovalo a abychom dosáhli nejlepších výsledků?

Součástí biomilíře je ještě zelená hmota, sláma, siláž a chlévská mrva. Zkoušíme i přidávání dalších látek, které by optimalizovaly průběh rozkladu. Optimální složení bude tedy známé až po skončení pokusů.

Jak dlouho může biomilíř fungovat, než se vyčerpá? A je možné (nebo nutné) nějak rozkladný proces korigovat?

Při minulém pokusu se založením biomilíře o objemu cca 40 m³ byla na začátku teplota v jádru až 80 °C a klesala v průběhu trvání pokusu, tedy asi 6 měsíců na 40 až 50 °C.

Foto Pavel Bučan

Je ale potřeba připomenout, že naše výměníky nedokázaly odebrat dostatečné množství energie a milíř dostatečně chladit. Předmětem výzkumu je tedy i udržování optimální teploty tak, aby bylo dosaženo maximální efektivity.

Letos zopakujeme pokus zhruba ve stejném rozsahu, ale přidali jsme další 4 výměníky. Biomilíř je také rozdělen na dvě části, přičemž do jedné z nich budeme přidávat aktivizační roztoky.

Spolupracuješ na těchto projektech s dalšími institucemi?

Kromě Vysoké školy technické a ekonomické v Českých Budějovicích ještě s firmou Granteum s.r.o.

Jak si osobně představuješ aplikaci biomilíře pro komerční využití? A co by mohlo většímu rozšíření bránit?

My bychom viděli využití biomilíře především jako zdroje tepla. Ideální by se jevily spíše starší objekty, kde je dlouhá topná sezóna a potřeba temperovat objekty pro jejich vysoušení. Zde by byla samozřejmě ideální kombinace s naším systémem nízkoteplotního vytápění (www.klimastena.cz). Pak je právě možno i teplotou kolem 25 °C vytápět objekt a zároveň řešit problémy s vlhkostí v konstrukcích. Objekty by měly mít zároveň k dispozici i manipulační prostor s možným napojením na otopnou soustavu. Zajímavé by mohlo být i vytápění skleníků, kde by zároveň našel uplatnění i zbylý kompost. Teoreticky je ale možno využít řešení v řadě dalších možností.

Novým věcem brání vždy konzervativnost zákazníků. Pomocť by tedy mohlo zvýšení povědomí o ochraně životního prostředí. Vše také závisí na dostupnosti a ceně ostatních paliv, případně na tlacích na omezení lokálního spalování pevných paliv.

Ještě mě zajímá, jakým způsobem se dá využít hmota po skončení (vyčerpání) procesu? Předpokládám, že je to ideální materiál zejména pro oživení půdy o organickou složku.

Vzhledem k tomu, že hlavním „odpadním“ produktem je kvalitní kompost, mohou se česká pole vysílená intenzivním, dotovaným zemědělstvím, už teď těšit. **Pavel Bučan**

Ekošpeký - 3. Reklamní letáky

„To se hodí na podpal,“ říkají majitelé kamen. „Až to prolítnu, odnesu to do modrého kontejneru,“ říkají ostatní. Ale je to skutečně nutné? A co všechno nám přinášejí nebo spíše berou reklamní letáky? O tom bude dnešní epizoda Ekošpeků.

Tento díl seriálu by se dal přes všechny negativní souvislosti považovat za nadějný. Jak jsme napsali v úvodníku, blýská se totiž na lepší časy. Současný ministr životního prostředí posbíral pár plusových bodů za chystanou novelu zákona o obalech, která by měla recyklačním poplatkem „zkomplikovat život“ výrobcům a distributorům reklamních letáků. Pesimisté mezi námi sice zareagují ve stylu „včera bylo pozdě“, ale to asi není úplné podstatné. Podstatné je, že situace s tímto výdobytkem moderní společnosti je už delší dobu neudržitelná. A podstatné je také to, že jen málokdo si uvědomuje širší souvislosti něčeho tak na první pohled neškodného.

Podle statistik můžou tvořit reklamní letáky až kolem 30 % obsahu modrých kontejnerů. Pokud vezmeme v úvahu, že spotřeba papíru na hlavu v ČR je kolem 130 kg a velkou část správně vytřídíme, dokážeme si alespoň pro rámcovou představu dopočítat, kolik kilo letáků připadá ročně na každého z nás. Co se týče samotné ekologické stopy, bude kromě samotného objemu hrát roli i typ papíru a množství barev, které byly při tisku použity. Nepodařilo se mi dohledat informaci, jaká část reklamních tiskovin je dnes vyráběna za použití 100% recyklovaného papíru. Jak je to však s barevností, vidíme každý den. Do hry vstupují také další povrchové úpravy tiskovin, které je mají na pohled zkvalitnit. Jedná se o nejrůznější UV a křídové vrstvy, mnohdy na bázi plastu. O čemž se můžete přesvědčit, pokud některé „kvalitnější“ letáky použijete při rozdělávání ohně. Ačkoli jsou reklamní tiskoviny dobře tříditelné, rozhodující pro jejich „návrat do procesu“ je současný celkový stav papírenského průmyslu, který již dlouhodobě vykazuje výrazný převis vytříděného papíru nad recyklačními kapacitami.

A nyní již k důležitým marketingovým a sociologickým souvislostem, které ale vždy nakonec vyústí i v důsledky environmentální, protože každým nákupem (a zvláště tím nadbytečným) je v nějaké míře poškozeno životní prostředí. V první řadě - ať se vám to líbí, či nikoli - prioritou reklamních letáků a jejich zadavatelů není nabídnout

Foto Jan Páv

nám zboží ve slevě, ale dostat nás do konkrétního obchodu. Slevy jsou poskytovány většinou už na samo o sobě levné zboží. Krom toho je v dnešních obchodech „ve slevě“ prakticky všechno a rozdíly jsou pouze optické a několikakorunové. Podstatným psychologickým záměrem této války je přinutit zákazníky ke koupi dalšího zboží, což se většinou při návštěvě marketu i stane, ať chceme, nebo nechceme. Dalším faktem je, že zlevněného zboží nakonec často nakoupíme více, než skutečně potřebujeme, což výrazně přispívá k plýtvání potravinami. Eroduje to také naše úmysly alespoň rámcově plánovat jídelníček, přihlížet k sezónnosti, původu nebo kvalitě potravin. Naše snaha ušetřit tak pohřbívá naše eticky a environmentálně zodpovědnější spotřebitelské chování. Navíc tlačí výrobce a distributory k dalšímu osekávání nákladů, které je možné už pouze dalším snižováním kvality zboží. Je to začarovaná spirála konzumu - totožná s tou, která vedla např. ke vzniku fenoménu fast fashion. Spirála, na které nikdy nikdo neušetřil, jen mu to umožnilo nakupovat větší množství horších produktů.

Pokud tedy trochu popustíme uzdu fantazie, tak kácíme stromy, abychom na ně tiskli reklamní letáky, které nás mají přinutit více nakupovat, aby mohla být postavena další nákupní centra na místech, kde rostly stromy. Reklamní letáky jsou tak nejen ekošpekem, ale významným symbolem moderní konzumní doby.

Způsoby odháčkování jsou asi známé a víceméně jasné. Nakupovat pouze to, co skutečně potřebujeme. Nehledět jen na cenu, ale také na to, kdo to pro nás vyrobil a co za tím vším zůstane. Přemýšlet o tom, kde by se to dalo koupit kvalitněji / lokálněji / udržitelněji... Zamyslet se nad tím, kdo pro nás reklamní leták vytiskl a za jakým účelem. A nejlépe - pořídit nálepkou na poštovní schránku a skoncovat s tím jednou pro vždy.

Napadá vás další ekošpek? Podělte se s námi. -jj-

Objevy detektiva Ledňáčka

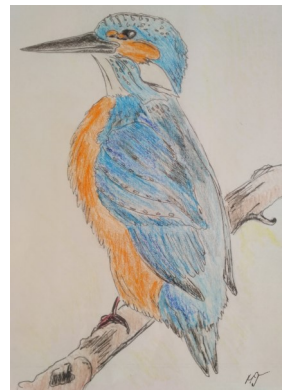
Kdo z lidí má jako koníčka rybaření, možná si myslí, že má hodně společného s ledňáčkou. Jim se přece také říká rybařiči. Detektiv Ledňáček to ale takhle nevidí. Jemu nic než chytání ryb nezbyvá, protože jiná potrava než tahle mu nebyla přírodou přisouzena. Naproti tomu člověk je v tomhle směru přizpůsobivý a má spoustu jiných možností.

A navíc ledňáček je rybě rovnocenným soupeřem. Zvítězí ten z nich, kdo je pozornější a rychlejší. Někdy ryba, někdy lovec. Člověk mohl to samé o sobě říci v dobách, kdy si sám vymýšlel a vyráběl potřebné náčiní, místo aby si jej jen tak pohodlně koupil. Nebo bývalo běžné, že kdo žil u vody, měl vyozorované rybí úkryty pod břehy, ve stokách a podobně a pak je uměl rukama vyhmátnout a nacvičeným pohybem uchopit a vyhodit na břeh. Byla to doba nedostatku, kdy si lidé tímhle způsobem vylepšovali chudý jídelníček. Dnes je situace jiná, a tak konzumní tradice doby svátků, kdy se v kádích na náměstích tísni vánoční kapři, se s běžným přírodním potravním řetězcem srovnávat nedá.

Foto -ah-

Odpovědi najdete na straně 14. -ah-

Někdo má ve zvyku kapra koupit, mít ho pár dní doma ve vaně, potom vyrazit s dětmi k řece a pustit ho na svobodu. Bohužel ryby ztrácejí v době sádkování a prodeje spoustu energie, přicházejí o potřebné zásoby tuku, mívají narušenou ochrannou slizovou vrstvu, jsou ve stresu, a ještě navíc trpí opakovanými teplotními šoky při přechodu z jedné vody do druhé. Tím se jejich šance na přežití v řece snižuje na minimum. A přitom řešení je jednoduché – spotřebitelský bojkot. Pokud by nešly ryby dostatečně na odbyt, chovaly by se za účelem obnovy jejich původní role ve vodních tocích a nádržích atd., a ne pro lidi k jídlu. Slavnostní večere se bez kapra obejde, každá rodina si může zvolit nějakou vlastní tradici, a pokud jde o radost dětí z ryby ve vaně, i to se dá zařídit jinak. Zrovna na tohle se vás chce detektiv Ledňáček tentokrát zeptat:

- Pro dospělé: Víte, kde můžete ukázat dětem živého kapra, a přitom se vyhnout nákupu o Vánocích?
- Pro rodiče vědecky založených školáků: Proč se dříve lidé domnívali, že kapr žere bláto?
- Pro rodiny s batolaty: Znáte říkanku „Máma mi dala korunu, abych koupil rybu“? V dětských skupinách je oblíbená jako zábava a zároveň může sloužit i jako uvolňovací cvičení.

Levotočivý hlemýžď zahradní

Levotočivý hlemýžď zahradní (*Helix pomatia*) je velmi vzácný. Z plžů se u nás můžeme setkat s levotočivými druhy např. u celé čeledi závornatkovitých (*Clausiliidae*) – kromě jediného pravotočivého druhu (sivěnka ozdobná), u vodních plžů levatkovitých (*Physidae*) a také u dvou druhů vrkočů (vrkoč lesní a útlý). Levotočivého hlemýždě dostala darem Přírodovědná stanice v Horažďovicích. Je zde chován stejně jako achatiny – dostává rostlinnou stravu a jako zdroj vápníku sépiovou kost. Na rozdíl od achatin přezimuje však v chladném prostředí. Pokud byste chtěli levotočivého hlemýždě vidět, koná se vždy na konci měsíce v neděli v Přírodovědné stanici komentovaná prohlídka pro veřejnost od 14 do 15:30 hodin. **Eva Legátová**

Použitá literatura:

HORSÁK, M., JUŘIČKOVÁ, L., PICKA, J.: Měkkýši České a Slovenské republiky, Kabourek, Zlín 2013.

Foto Eva Legátová

Večer s dokumentem - 118. díl - Endgame 2050

„Co získáte, když smícháte hodně krátkozrakosti s trochou sobectví, špetkou apatie a zároveň nebude nouze o vědeckou negramotnost, spoustu síly a technologií?“

Pro některé z nás je období závěru roku, Vánoc nebo zimního slunovratu časem bilancování. Pokud patříte mezi ty, kteří se zabývají i environmentálními dopady našeho bytí, přímo se nabízí další ze souhrnných dokumentů ve stylu filmu Before the flood Leonarda diCapria. Tentokrát je jedním z průvodců Moby - nejen známá postava hudebního světa, ale i významný aktivista za práva zvířat a ochranu přírody. Dokument Endgame 2050 vznikl v roce 2020, je tedy zároveň i jakýmsi futuristickým výhledem o tři dekády vpřed. Ve svém úvodu obsahuje čtvrt hodinovou fabulovanou hranou vsuvku ze světa roku 2050 - období všeobírající environmentální krize, nedostatku vody a potravin, ale zároveň i zpochybňování vážnosti situace, která je chápána jako neměnná lidská vlastnost napříč časem. Zpětně jsou pak rozebrány všechny hlavní aspekty negativního dopadu lidské populace na planetu a životní prostředí.

Dokument v celkovém pohledu patrně nedosahuje kvalit některých zvučnějších kolegů, přesto jej určitě doporučuji ke zhlédnutí. Na rozdíl od jiných podobných filmů se totiž nebojí nazývat věci pravými jmény a nebojí se ani ukazovat prstem na velmi konkrétní témata, což si ostatně vážnost situace vyžaduje. V některých pasážích se dotýká oblastí, ke kterým dosud kvalitní dokumentární zpracování zcela absentuje. Naopak některé pojednává snad až příliš po povrchu a spíše opakuje všeobecně známá fakta. Z tohoto důvodu by třeba mohl být dobrým výukovým materiálem pro školy - ale až v době, kdy bude existovat český dabing nebo alespoň kvalitní titulky. A to je další ze slabín. V nastavení přehrávače je nutno zapnout automatické české titulky, které samozřejmě částečně snižují kvalitu zážitku.

Mezi komentářem tvůrkyně filmu, vědkyně mexického původu Sofie Pineda Ochoa, pak výrazně vyčnívají trefné glosy Mobyho a příspěvky vědeckých kapacit probíraných oborů. Pro zasvěcené bude patrně opáčkem téma ztráty biodiverzity a šestého masového vymírání - první z rozebíraných okruhů. Zajímavá je připomínka, že společnost možná žije ve zjednodušujícím klamu ve stylu „Co pro mě kdy biodiverzita udělala dobrého, abych jí věnoval tolik pozornosti?“ Nic převratného nepřinášejí ani kapitoly o okyselování oceánů, jejich plastovém znečištění nebo mořském rybolovu.

Pokud bych mohl vyzdvihnout jednu část filmu, pak by to byla ta o přelidnění. Jedná se o téma, kolem kterého nejen většina filmových tvůrců, ale i médií, vědců a dokonce také environmentalistů našlapuje po špičkách. Populační růst a osobní spotřeba jsou přitom dvě základní ingredience smrtícího koktejlu, který je v současnosti na naší planetě míchán („Vliv lidských bytostí na planetu se zdvojnásobuje každých 17 let.“). A je jenom těžko uvěřitelné, že je tomuto tématu zatím věnováno tak málo pozornosti. V tomhle ohledu je film Endgame 2050 čestnou výjimkou a je třeba uvést, že téma pojal opatrně, ale zároveň nekompromisně a výstižně. „Předpokládejme, že Měsíc má vodu a atmosféru a my máme levný způsob, jak se tam dostat. Při současném tempu růstu populace bychom jej zaplnili za 10 let.“ Na podobná

trefná číselná přirovnání je ostatně film bohatý po celou dobu.

Dalším opáčkem je téma klimatické krize, které je hmatatelněji uchopeno prostřednictvím povedeného pojednání o environmentálních dopadech živočišné výroby. Rostlinná alternativa je pak logicky akcentována i v etických a zdravotních souvislostech. Zároveň je způsob našeho stravování nabízen jako každodenní možnost změny - prakticky jediná, kterou máme plně pod kontrolou. Navíc poskytuje řadu benefitů i pro nás samotné ve stylu win-win.

Lehce filozofické vsuvky napříč celým filmem pak v závěru spekulují nad vhodností nahradit druhové jméno člověka *sapiens* za nějaké trefnější adjektivum - např. *oblivious* (nevědomý, nevšímavý). „*Všichni šťastně pokračujeme v našich úspěchaných životech den za dnem, rok za rokem, spotřebováváme stále více zdrojů, utíkáme k velmi reálné propasti, ale úplně nevšímavě.*“

Dokument Endgame 2050 je k dispozici [zde](#). -jj-

Pozvánky - prosinec 2023

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně zve:

Kurzy zdravého vaření

úterý 12. 12., nebo čtvrtek 14. 12. Vždy od 18 hod. na ZŠ Povážská (Nad školou 560, Strakonice)

Další sezóna kurzů bude probíhat 1x měsíčně do května. Jednotlivé kurzy na sebe nenavazují, hlásit se můžete i jednorázově. V této sezóně se budeme věnovat zejména nahrazování konkrétních živočišných potravin zdravějšími a šetrnějšími rostlinnými alternativami. Tématem prosincového kurzu budou **rybí výrobky**. Kurzovné 150 Kč, lektor Ing. Jan Juráš. Přihlašování: jan.juras@knih-st.cz nebo 721 658 244.

Zelené otazníky - Jak na Vánoce s minimem obalů? (workshop)

středa 13. 12., 18 hod., společenský sál ŠK (III. nádvoří strakonického hradu), vstupné 50 Kč

Přijďte se inspirovat nápady na šetrnější a méněodpadové balení dárků, výrobu vánočních dekorací nebo adventních kalendářů. Lektorka: Štěpánka Seidlová

Omezená kapacita, přihlašování předem na: jan.juras@knih-st.cz nebo 721 658 244. -jj-

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Sváteční zastavení

NE 3. 12. Setkání s literaturou, tentokrát s **lidovými koledami**. Od 18:00, pobočka Za Parkem.

Přírodovědný výlet do okolí Sudoměře

SO 16. 12., sraz v 9:45 před nádražím ČD, v 9:54 jede vlak do Sudoměře (příjezd v 10:03). Podíváme se k peřejím na Otavě a na jiná blízká místa, pak se vrátíme po zpevněných cestách do Strakonice (cca 15 km). Ještě si případně ukážeme novou alej (Šmidingerovu) na Častavíně. Můžeme jet i vlakem ze Sudoměře nebo z Čejetic.

Ledňáčci

Schůzky rodin se zájmem o přírodu, tradice a lidové hry. Pro děti všeho věku (i v kočárku) s rodiči, prarodiči apod. Přicházet mohou i dospělí bez dětí nebo starší školáci bez dospělých. Pomoc při vedení programu je vítaná, ale není nutná. Chodit lze i nepravidelně. Sraz v 16:00 před zámekem u vývěsky ŠK. Tentokrát jen jedna schůzka: **PÁ 1. 12. se slavnostně rozloučíme s rokem 2023 a řekneme si plány na nový**. Info pobočka ŠK Za Parkem nebo Vladimíra Blahoutová (775 919 485 – formou sms).

Výstavky

Výstavka větvíček na určování (nejen s pomocí knih, ale i s možností konzultace)

– v půjčovně ŠK Za Parkem. **Pokračují i dlouhodobé akce – Místa s přírodními zajímavostmi, Nejmilejší knihy.**

Bližší informace:

Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod. **Ve dnech 21. – 31. 12. bude na pobočce zavřeno** (dovolená). Kontakt: 380 422 720, alena.hrdlickova@knih-st.cz. **-ah-**

Pozvánky odjinud:

Spolek Bezoví vás zve na:

Adventní setkání

v sobotu 2. 12. od 9 do 12 hodin, Písek, Drlíčov 150/14 ve vnitrobloku

A co na vás čeká?

- SWAP hraček aneb Pomozme Ježíškovi se zero waste Vánoce
- Dílnička Petry Cibochové - práce s plstí a vlnou
- Dílnička Markéty Pintrové - zdobení perníčků kvalitními surovinami z Bezu
- Domácí občerstvení z Bezových surovin
- Poradenství týkající se výživy dětí s výživovou poradkyní Lenkou Pokornou
- Prodej a ochutnávka domácího chleba od pekařky Hančí Holečkové
- Poradna kvasového pečení - pšeničný kvas na místě s Hančí Holečkovou
- Představení farmářů, kteří budou nově spolupracovat s Bezem
- Domácí svíčky ze starého vosku od Kamily Kontríkové

Drobné smetí

Sněmovna schválila novelu o snazším záboru

Podle nového právního předpisu bude možné vytipovat území pro nové dopravní koridory nebo ložiska „strategických“ surovin a následně je nechat vyvlastnit. Podle právníků protiústavní novela byla schválena velkou většinou. Více informací se dozvíte [zde](#).

Licence pro používání glyfosátu bude prodloužena o 10 let

Evropské země se nedokázaly shodnout na neprodloužení licence pro látku, kterou mnohé výzkumy označují za karcinogenní. Evropská komise tedy prodlouží platnost o dalších 10 let. Více viz [zde](#).

Padly výrazné tresty „natvrdo“ za týrání zvířat

Ředitel a jednatel firmy Ekochof CMN v Měděnci na Chomutovsku si odsedí celkem 12 let (7+5). V letech 2021 a 2022 zde utýrali několik stovek zvířat. Více se dočtete [zde](#).

Myslivec při lovu divočáků zastřelil rybáře

Událost se odehrála v Ostravě u slepého ramene řeky Odry. Myslivec si údajně spletl rybáře s divokým prasetem. Více informací viz [zde](#). **-jj-**

Smutná zpráva o Jiřím Benešovi

V září zemřel po krátké nemoci ve věku 37 let zoolog Jiří Beneš ze Šternberka, který byl velmi aktivní ochranář přírody i dobrovolník v pomoci lidem v nejrůznějších těžkých situacích. Návštěvníci akce „Osudy rysa Blondýna i jeho příbuzných v přírodě“ se s ním setkali 3. 6. 2015 osobně a byli s promítáním dokumentu i s komentářem velmi spokojeni. Více viz [Kompost č. 7/2015](#) a článek z [Ekolistu](#). **-ah-**

Stromy v krajině

Mnoho vědeckých prací, brožur, sborníků nebo knih je v posledních letech zveřejňováno i v elektronickém formátu a bývá tak k dispozici v online prostředí čtenářům zcela zdarma. Materiály sestavované často v rámci grantových programů vyplňují místo na pomezí samostatných krátkých příspěvků a kompletních papírových publikací, jejichž vydávání je samozřejmě v dnešní době v mnoha ohledech složitější a nákladnější. Pro čtenáře, kterým nevadí studovat o něco déle u monitorů, jsou vítaným zpestřením ke klasické papírové literatuře (krom toho se také ve formě brožur objevují, ale jsou poměrně obtížně sehnatelné). Často se věnují úzce odborným tématům a jsou zpracovány zahuštěným, pro dnešní dobu ideálním způsobem.

Jedním z tvůrců takových materiálů je i Akademie věd České republiky. Přehled publikací dosažitelných ve formátu pdf je k dispozici [zde](#). Podrobněji bych rád představil práci [Stromy v krajině](#) editorů Petra Petříka a Aleše Rudla. Je kompilátem několika samostatných článků a zároveň výstupem pražského semináře z roku 2021. Nabízí propojení přírodovědného a kulturně-historického hlediska, přičemž problematiku pozice stromů v krajině i v lidské společnosti rozebírá z několika méně očekávaných úhlů pohledu.

Na úvod je představena sonda do psychologie a sociologie, rozebírající vnímání dřevin a lesních porostů společností. Reflektuje přelévání ryze užitečného náhledu směrem k nehmatatelným souvislostem (estetickým, kulturním, spirituálním a ekologickým). Užší hledisko tzv. preferencí (vizuálních hodnocení „líbí x nelíbí“) přichází se zajímavým poznatkem. V historickém kontextu se totiž zásadně nezměnily. Většina společností stále upřednostňuje upravované až geometricky plánované porosty a skupiny dřevin. To se odráží v preferencích klasických hospodářských lesů nebo zelených prvků barokní krajiny před těmi přirozenějšími a „divočejšími“, což může mít jistý evoluční základ. V této souvislosti však také abscentuje důkladnější osvěta směřující až k popularizaci starých nebo „mrtvých“ stromů a ponechávání dřevní hmoty v lesích.

Náhled do smýšlení našich předků o stromech nabízí příspěvek následující. Dochází k závěru, že hodnocení dřevin v období 19. a velké části 20. století bylo veskrze prospěchářské - zaměřené na produkční hodnotu stromů. Archivní materiály též dokazují soustředění společnosti zejména na ovocnáče. Cílená ochrana dřevin se začíná formovat až ve druhé polovině 20. století formou vyhlásování památných stromů a vznikající legislativou k ochraně dřevin rostoucích mimo les. Jeden z historických pramenů zachoval také unikátní informace - regionální statistiku podílu stromů poničených v průběhu bojů 2. světové války.

V další části publikace nalezneme příspěvky, které se týkají netradičních způsobů čistě hospodářského využívání dřevin. Dozvíme se více o smolaření (těžba pryskyřice z živých jehličnatých stromů) nebo „vrškovém“ hospodaření (pravidelný ořez větvoří) nejen u vrb. Ve zbývajících textech poodhalíme tajemství vzácnějších druhů lišejníků rostoucích na stromových větvích a podíváme se za mohutnými dřevinami zámeckých parků. Poslední příspěvek se soustředí na památné stromy středních Čech. Popisuje jednu zajímavou skutečnost. Tento status ochrany totiž nemusí vždy korespondovat s aktuální situací, počet stromů může být mnohde nedostatečný nebo naopak přemrštěný. Někdy byl totiž výsledkem aktivity místních nadšenců, někdy byly pod křídla ochrany vzaty stromy, které jsou spíše dobře na očích nebo rostou na exponovaných místech. Celá řada věkovitých stromových velikánů však může růst opomenuta např. v některých hůře přístupných oborách.

-jj-

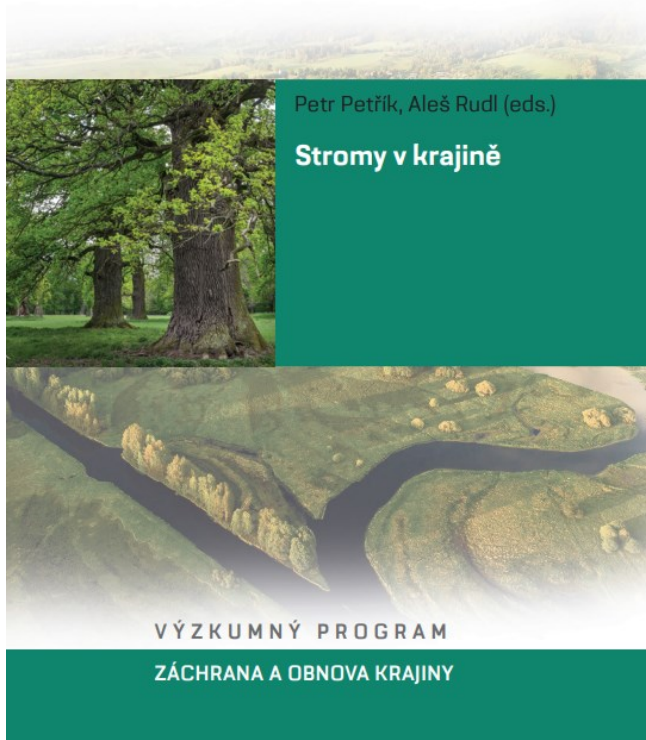
Prosincový kalendář Jirky Wagnera

Nedávno jsem začínal s lednem - a už prosinec! Podle starých Římanů desátý měsíc od počátku jara, decem je deset, takže December. Tak podobně to má i většina Evropy.

Český název pro tento měsíc je trochu záhadou: soudí se, že je odvozen od zimní

STRATEGIE AV21

oblohy, která jen tak polojasně prosvítá. Známe dodnes slovo siný, což znamená takový světle šedý až modravý. Takže asi od toho prosvítání (prosínání) je i slovo prosinec. Je i možnost, že název měsíce je odvozen od prosa, které se kdysi hojně vařilo, resp. kaše z něj. Někdo soudí, že název měsíce může být od slova prositi, snad od vánočních prosebníků a koledníků. „... Je tu ovšem ještě verze další, / myslím, že je čtvrtá v pořadí...“ (jak se zpívá v Golemovi). Že je ten prosinec/prasinec odvozen od zabijaček prasat. Což je výklad nejrozšířenější, ale nejmíň pravděpodobný. Asi vznikl jen z podobnosti slov. Mimochodem, ještě před pár stoletími se tomuto měsíci říkalo vlčí měsíc, či vlčenec: podle houfování vlků, kteří se se sílící zimou stahovali k lidským obydlím.

Každopádně prosinec je koncem i začátkem. Jak už je to v přírodě běžné. Příroda miluje cykly.

(pohled k Hradišti)

Prosinec rok končí, ale zimu začíná. – Co přinášíte, dny prosincové?

NAVEČER LILO.

*A ráno v kopcích
kolem
už bylo bílo.*

JEN SNÍH PO KRAJI
*vládne.
Vrabci v krmítku
už mě čekají.*

POLEDNÍ SLUNCE
*vymačkalo z bílé střechy
jen pár kapek.*

SLUNÍČKO SINÉ
*ve větvích břízy
slábné.
Dny prosincové.*

(vítr v prosinci)

VEŠKERÝ CELÝ
*sníh je pryč.
Obleva.
Lesy
si zahučely.*

Foto Jiří Wagner

O tmavých myšlenkách ve chvíli stmívání

Co je tmavé, to v někom budí nedůvěru, v někom naopak pocit bezpečí. Je v nás ještě asi něco z dávných obyvatel jeskyní, skrývajících se před světem. A i samo stmívání vyvolává rozporuplné pocity. Pravidelný čtenář našeho časopisu historik Milan Hlinomaz z Prahy píše ve své básni o tmavých myšlenkách usedajících na ruce a o pohledech odcházejících starců. Nechává si zdát o svítání. Představuje si nový den, a přitom stmívání má rád také.

Cítím to podobně a není mi proti mysli, že jsou teď v zimě tak krátké dny. Líbí se mi zatoulat se po práci do přírody a vracet se ve chvíli, kdy se stírá rozdíl mezi krajinou a městem, protože vše se rozplývá v šeru. Nebýt světelného smogu, mohl by člověk na chvíli zapomenout na to, jak jsme všechno předělali podle svých představ a změnili k nepoznání. V zapadlých koutech, kde se šero dokáže udržet, ožívají zapomenuté paměti. Přichází temný, zádumčivý prosinec... **-ah-**

Stmívání

*To stmívání mám rád
A chvěje mnou
Pohledy odcházejících starců
Bez otočení jdu s nimi
Šerem zapomenutých pamětí
Tmavé myšlenky usedají na ruce
O svítání si nechat zdát
Že vzešel den chválený
Ústy co poznaly
Křivdu stmívání*

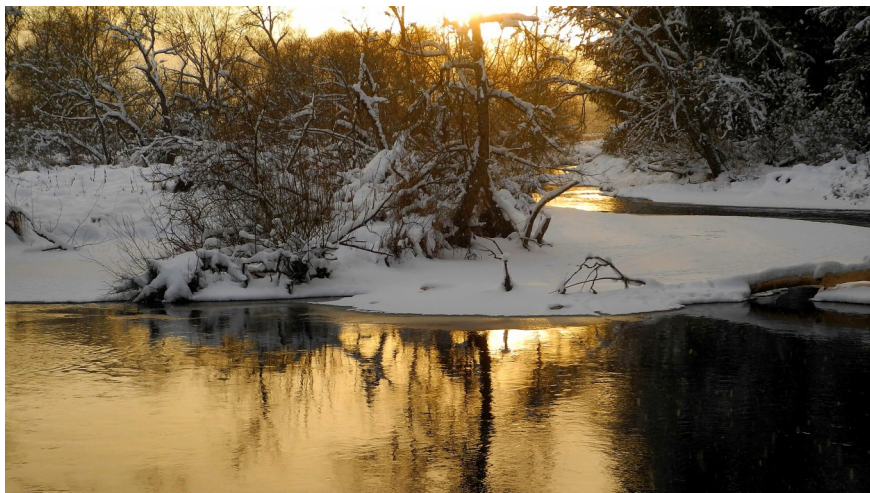

Foto Václav Vondrášek

Listovka

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- V dnešní době, kdy se dají dětem snadno promítnout výborné dokumenty a o životě ryb i jiných živočichů si popovídat u nich, by bylo ideální nic dalšího už nehledat. Pokud na hledání přece jenom dojde, pak velká akvária s živými rybami různých druhů z naší přírody můžete vidět například v píseckém Prácheňském muzeu. Je pravda, že jde o tvory držené v zajetí, v nepřírodných podmínkách, ale přece jenom je takový chov šetrnější než mašinérie takzvané živočišné výroby. Jak špatný je stav českých rybníků, o tom jsme už v našem časopisu psali (např. [v čísle 11/2021](#)). A jak je to s rybami dál, po výlovu, to je skryto malým dětem, ale dospělí vědí své a je na nich, jak se k tomu postaví.
- Kapři jsou uzpůsobeni k přijímání potravy v celém vodním sloupci a rádi také prozkoumávají dno. Zde se stavějí na hlavu a využívají toho, že jejich tlama se dá snadno proměnit na výkonné sací ústrojí. Usazeniny u dna jsou bohaté na požitelné částičky (drobné tvory atd.) a ty jsou vítanou součástí rybního jídelníčku. V knížce „Výživa kapra a jeho družiny rybníčné“ (1884) píše její autor Josef Šusta podrobně o tom, jak kapří potravu zkoumal a jak objevná činnost to v té době byla.
- Odříkává se krátký text: „Máma mi dala korunu, abych koupil rybu. A já místo ryby ryby přinesl velrybu. Co dělá ryba? Ocasem hýbá. Proč, proč? Protože je ryba ryba.“ K tomu se do rytmu provádějí nacvičené pohyby, stále stejné a dobře známé pro celou skupinku dětí. Postupně se řeč i pohyb zrychlí a je potřeba se hodně soustředit, aby se nic nepopletlo. Na internetu se dá najít video s instruktáží – viz [zde](#). **-ah-**

Zdraví a strava

ZeměDar žije dál (1)

ZeměDar je s vámi už od roku 2014. Procházel několika etapami. Nejdříve jste nás mohli potkat pouze na stánku s občerstvením, třeba na farmářských trzích ve Strakonících, nebo Veget festu, který do dnes pořádá Honza Juráš. Po úspěšných trzích následovalo vaření na zakázku, rozvoz polévek a nakonec obědy ve Zdravé kuchyni v Lidické. K tomu jsme nevynechaly ani stánkový prodej, catering na svatby, oslavy a pečení dortů na zakázku. Sblížit jsme se mohli i na individuálních kurzech zdravého vaření.

Byly to naplňující chvíle, ale taky dřina. Bylo skvělé mít zpětnou vazbu a potkávat se s vámi a předávat si tak pozitivní energii, nabitou radostí z dobrého a zdravého jídla. Bavilo mě to s vámi moc. Samozřejmě byly i chvílky vyčerpání, ale stejně to stálo za tu spokojenost a radost v očích našich zákazníků. Děkuji za ty roky, kdy jste byli s námi a podporovali nás. Nastal ale čas splnit si další sen, což je žít v dodávce a projet Evropu.

Foto Tereza Vandas

Proto se ZeměDar přesouvá do online světa, kde mě na [facebooku](#) a [instagramu](#) můžete sledovat. Přidávám recepty, videa a další. V plánu je i kuchařka, nebo online kurzy, ale to je hudba budoucnosti a hlavně, teď svůj čas soustředím na přestavbu dodávky a zbavování se věcí, abychom mohli co nejdříve vyjet.

Díky za přízeň a těším se někdy na viděnou, nebo alespoň na komunikaci třeba u nějakého receptu. **Tereza Vandas**

PS: Kdo neví, tak se jedná o veganskou, bezlepkovou a někdy i raw kuchyni.

Legendární vegan tatarák na topince

Nejvíce oblíbený na všech akcích. Jak na oslavách, svatbách, tak na prodeji ve stánku na festivalech, trzích, prostě všude. Tajemstvím dokonalosti je obyčejná osmažená topinka na oleji s česnekem. Asi

je to tím, že jsme prostě na nich byli odkojení, no přiznejte se, kdo z vás nikdy neměl mastnou topinku s česnekem?

Ingredience: 5 vařených brambor ve slupce, 1 vařená očištěná mrkev, půlka cibule (můžete i víc), pár stroužků česneku (dle chuti 2-3), 2 lžičky passaty (pasírovaná rajčata), 2 lžičky řepkového oleje, 1 lžička sladké papriky, 1 lžička pálivé papriky (nebo chilli, ale to tak lžičku, nebo jak máte rádi), 1 lžička

sójovky (já používám tamari), 1 lžice hořčice klasické plnotučné, sůl, pepř

Postup přípravy: Brambory a mrkev nastrouháme nahrubo, můžeme i cibuli, nebo ji nakrájíme nadrobno. Česnek protlačíme nebo nastrouháme najemno, přidáme passatu a vše zamícháme. Do vzniklé hmoty uděláme důlek, kam nalejeme olej. V něm rozmícháme papriku a zamícháme, dochutíme hořčicí, sójovkou, solí a pepřem.

Pokud výsledná chuť ještě nemá říz, doladíme kyselost passatou nebo hořčicí, hloubku tamari nebo solí. Jestli máte radši ostřejší, nebojte se chilli. No a teď šup, osmažit pár topinek. Dobrou chuť.

Karbanátky z červené řepy s dýňovo-bramborovým pyré

Podzim... Řepa a dýně - královny podzimní kuchyně, a k tomu nás pěkně zahřejí. Barvy jak venku, tak i na talíři. Právě proto mám pro vás recept na tyto poklady přírody, které teď možná máte ve sklepech.

Ingredience na pyré: 2 cibule, 400 g hokaido dýně, 400 g brambor, 150 g alsanu, 5 cm zázvoru, sůl, olej, voda, citrón

Postup přípravy: Dáme vařit nakrájené očištěné brambory. Na oleji osmažíme nakrájenou cibuli, hodíme na ni nastrouhaný zázvor, osmažíme a přidáme nakrájenou dýni na větší kusy. Chvilku necháme osmažit a pak zalijeme horkou vodou. Povaříme. Při změknutí dýně vývar vypneme. Uvařené slité brambory promícháme s alsanem. Společně s dýní i vývarem z dýně to dáme do mixéru a mixujeme do hladkého pyré. Dochutíme citrónem a solí.

Pyré má chuť po zázvoru, dýni, brambor s lehkou kyselostí citrónu, přidáte-li ho. Dodáte-li zlehka chilli, je to dokonalé.

Ingredience na karbanátky: 200 g cibule, 700 g řepy, 100 g pohankové mouky, římský kmín, koriandr, garam masala, sůl

Postup přípravy: Nastrouháme si řepu najemno a nahrubo (půl napůl), vymačkáme šťávu, kterou poté vypijeme. Přidáme nakrájenou cibuli, pohankovou mouku, koření a sůl a pořádně promícháme a promačkáme v těsto. Pokud je to hodně řídké, přidáme mouku. Potřebujeme konzistenci na tvarování karbošů. Rozpálíme si pánev s olejem a klademe karboše pěkně osmažit z obou stran, netrvá to dlouho. Oheň mít tak na půl, ať si to pěkně pobublává. Po usmažení je dáme na papírovou utěrku odpočinout a nechat vsáknout olej. Řepné karbanátky s dýňovo-bramborovým pyré podáváme ideálně se salátkem nebo kvašenou zeleninou.

Tipy:

Výborný je k tomu lehký salátek z trhaného listí, ředkve, mrkve a zázvoru. Nahoru na kaši si můžete připravit i osmaženou cibulku, koriandr nebo petrželku. Dobrou chuť.

Foto Tereza Vandas

Místo sýru a másla

I v měsíci listopadu jsme na kurzech zdravého vaření pokračovali v započatém směru - zaměřili jsme se zejména na zdravější varianty konkrétních živočišných potravin. Jak to dopadlo tentokrát, se můžete přesvědčit z následujících receptů.

Ovesné máslo

Ingredience: jemné ovesné vločky (1/2 šálku), voda (1/2 šálku), kokosový tuk (1/3 šálku), olivový olej (1/4 šálku), sůl (1/4 lžičky), kurkuma (1/4 lžičky)

Postup přípravy: Vločky promícháme s vodou a necháme několik hodin nabobtnat. Do směsi vmícháme rozpuštěný kokosový tuk a ostatní ingredience. Důkladně umixujeme a necháme několik hodin ztuhnout v lednici. Výslednou tuhost másla ovlivníme upravením poměru kokosového tuku a olivového oleje.

„Tavený“ sýr z droždí a slunečnice

Ingredience: slunečnicové semínko (cca 2/3 šálku), rostlinný olej (cca 6 lžic), čerstvé droždí (3 kostky), voda (cca šálek), hladká rýžová mouka (3 menší lžice), sůl (lžička), sušený česnek (1/2 lžičky)

Postup přípravy: Z oleje, mouky a vody vytvoříme jíšku - do mírně rozpáleného oleje rozmícháme mouku, zalijeme vodou a důkladně spojíme. Do jíšky rozdrobíme droždí, osolíme, důkladně promícháme a ne-

cháme převařit, aby se veškeré droždí rozpustilo. Přidáme sušený česnek a slunečnicová semínka, která jsme umixovali v sekáčku nebo pomleli mlýnkem na mák. Směs ještě důkladně promixujeme a necháme ztuhnout v lednici.

Mandlový uzený sýr

Ingredience: mandle (100 g), voda (200 + 100 ml), agar (4 lžičky), lahůdkové droždí (3 lžice), rostlinný olej (2 lžice), citrónová šťáva (lžička), sůl (lžička a půl), světlé miso (lžice) - lze vynechat, uzená paprika (2 lžičky) - bez této ingredience vyrobíme naturální sýr

Foto -jj-

olej (3-4 lžice), voda (cca 200 ml), sůl (1/2 lžičky), droždí (1/2 kostky)

Ingredience na základ: rajčatová passata (cca 200 ml), sůl (1/2 lžičky), cukr (2 lžičky), česnek (2 stroužky), bylinky, libovolná zelenina a další ingredience na posyp

Postup přípravy: Smícháme obě mouky, přidáme sůl, rozdrobené droždí, olej a postupně vmícháme vodu. Vypracujeme těsto, které necháme alespoň hodinu kynout. Po vykynutí lehce polejeme olejem a vymačkáme na pečicím papíře (množství na 2 pizy). Pomažeme rajčatovým základem a poklademe libovolným posypem. Pečeme na 180 °C 20-30 min. Ke konci pečení posypeme nastrohaným rostlinným sýrem. -jj-

Postup přípravy: Mandle na několik hodin (nejlépe přes noc) namočíme. Slijeme a umixujeme dohledka s čerstvými 200 ml vody. Přidáme lahůdkové droždí, miso, olej, citrónovou šťávu, sůl, uzenou papriku a dále mixujeme. Ve 100 ml další vody rozmícháme agar a vše promícháme dohromady (pokud nepřidáváme miso, dosolíme dle chuti). Směs zahřejeme na mírném ohni, necháme převařit, odstavíme, můžeme ještě promixovat a vlijeme do formy dle požadovaného tvaru cihly. Necháme ztuhnout v lednici.

Pohanková pizza

Ingredience na korpus: pohanková mouka (250 g), hladká kukuřičná (nebo jiná bezlepková) mouka (150 g), rostlinný

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,

Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Pavel Bučan, Jiří Wagner, Eva Legátová, Milan Hlinomaz, Tereza Vandas

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2023

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE